

23

CİMRİLİK

عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
خَصَلَتَانِ لَا تَجْتَمِعَانِ فِي مُؤْمِنٍ الْبُخْلُ وَسُوءُ الْخُلُقِ

Ebû Saîd el-Hudrî'den (r.a) rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu:

“İki haslet vardır ki, bir mü'minde toplanmaz: Cimrilik ve kötü ahlâk”¹⁵⁰.

150 Tirmizî, Birr, 41. Tirmizî, bu hadisin senedinin *garîb* (ferd) olduğunu, ancak aynı mânada daha başka hadislerin bulunduğunu zikreder.

AÇIKLAMA

Kötü ahlâkın bir göstergesi olarak cimrilik, harcanması gereken yer ve zamanda eli sıkı tutmak, nakit veya malı harcamamak demektir. Cimrilik hiç harcamamak ise, israf saçıp savurmak ve dengesiz harcamak demektir.

Hüseyin Kâzım Kadri (v. 1934), cimri kelimesi üzerine, “parasından istifade etmediği cihetle altunu taş kabilinden addolunmak dolayısıyla sıfat, hasis, eli sıkı, pinti, miskin” açıklamasını yaptıktan sonra, Farsça bir kelime olan *cevânmerdin*, “kerîm, sahî, cömert, eli açık, sâhib-i himmet, mürüvvetli, âli himmet” mânalarına geldiğini söyler. Onun, cimrilik/bahillik için kullandığı, hîn-i hâcette başka birisini kendine tercih etmemek, empati kurmamak ve fedakâr davranmamak demek olan “inde’l-hâce terk-i isâr” tabiri de oldukça anlamlıdır. Aslında bu tabir, tasavvufun, “eldeki maddî-mânevî imkanları seferber etmek (bezl), başkasını kendine tercih etmek (isâr) ve iyilere hizmetle müşerref olmak”¹⁵¹ diye yapılan tarifini hatırlatır. Bu demektir ki, sehâvet, fedakârlık, diğergâmlık ve insana hizmet düşüncesi, İslâm ahlâkının temelini oluşturur.

Gerçekten de, “Bahîl olan zelil yaşar” ve “Cimri, vârislerinin bekçisidir” (el-bahîlu hâzinü veresetih) gibi sözler, ortak aklın ve tarihî tecrübenin söylediği birer vecizedir. Cimrilik tefrit ise, israf ifrattır. Zira her ikisi de bireysel ve toplumsal çerçevede İlâhî yasaya (*sünnetullâh*) aykırı birer tutum ve davranıştır. Her iki aşırı ucun ortasında ise denge unsuru olarak cömertlik yer alır.

Şu iki âyet-i kerîme, iki aşırı uç olan cimrilik ile israfın şeytan kaynak-

151 Tasavvufun bu tarifi, Ebû Nuaym (bkz. *Hilyetü’l-evliyâ*, II, 61) tarafından “denildi ki” (ve kad kile) diye verilir.

lı olduğunu öğretir: “Şeytan sizi fakirlik ihtimali ile korkutur ve cimriliği telkin eder. Oysa Allah, size mağfiret, lütuf ve kerem vaad eder. Allah her şeye yeter, her şeyi bilendir”¹⁵². “Şüphesiz saçıp savuranlar şeytanın kardeşleridir/türdeşleridir. Zaten şeytan Rabbine karşı gerçekten büyük bir nankörlük sergilemiştir”¹⁵³.

Mal ve servete aşırı düşkünlük, fakir düşme korkusu, ebedilik duygu ve düşüncesi, çoluk-çocuğun gelecek endişesi, cimriliğin sebepleri veya onu körükleyen âmiller arasında sayılabilir.

Yüce Kur’an, “Cimrilik yapanlar, başkalarına da cimriliği telkin edenler ve Allah’ın kendilerine bağışladığı nimetleri gizleyenler, böylece inkar eden herkes için utanç verici bir azap hazırladık”¹⁵⁴ âyetiyle cimri insanların düçar olacağı sonu bildirirken, Rasûl-i Ekrem, “Şüphesiz evlat, cimrilik ve korkaklık sebebidir”¹⁵⁵ buyurarak, çoluk-çocuğun gelecek endişesinin cimrilik sebebi olabileceğine dikkat çeker.

Gerçekten de “Mallarınız ve çocuklarınız bir imtihandır. Allah ise, işte büyük ödül O’nun yanındadır” âyeti, maddî varlığın ve zürriyetin ciddi bir sorumluluk getirdiğini haber verir.

Ashâb-ı kirâm’ın Rasûl-i Ekrem’den öğrendikleri, “Cimrilikten daha kötü hangi hastalık vardır?”¹⁵⁶ suâlini sorarak cimrilikten daha müzmin bir hastalığın olmadığını birbirlerine hatırlatmaları dikkat çekicidir. Bu itibarla, geliş güzel veya gereksiz harcamaları sebebiyle, çaresiz yakınlarına ilgi göstermeyen ve muhtaçlara yardım etmeyen insanlar, kendilerini

152 Bakara 2/268

153 İsrâ 17/27

154 Nisâ 4/37

155 İbn Mâce, Edeb, 3; Ahmed b. Hanbel, IV, 172, V, 211. Bûsîrî, hadisin isnadının *sahih* olduğunu söyler.

156 Buhârî, Humus, 15, Meğâzî, 73; Ahmed b. Hanbel, III, 308.

gözden geçirerek sağlıklı günlere kavuşmak zorundadırlar. Çünkü cimrilik hastalığı, Müslümanın izzet, itibar, asalet ve mürüvvetini yok eder.

Hiz. Hatice'nin yeğeni ve Mekke'nin fethinde müslüman olan Hakîm b. Hizam (v. 54/674), müellefe-i kulûb muamelesi görür ve Huneyn Gazvesi'nde kendisine ganimetlerden 100 deve verilir. Çok cömert bir şahsiyet olan Hakîm, Hiz. Peygamber'e müslüman olmadan önce Cähiliye devrinde yaptığı iyiliklerden kendisine bir fayda olup olmadığını sorar ve "Sen geçmişteki hayırlarından ötürü müslüman oldun" cevabını alır. Müslüman olduktan sonra da hayır işlerine devam eden Hakîm, ticaretinin bereketli olması hususunda Rasûl-i Ekrem'in duasına mazhar olur. O, Cemel Vak'ası'nda öldürülen amcasının oğlu Zübeyr b. Avvâm'ın borçlarının yarısını ödemeyi üzerine alır. Ayrıca onun bir hac mevsiminde 100 köle azat ettiği ve kurbanlık olarak 100 deve kestirdiği rivâyet edilir.

Rasûl-i Ekrem'in, "Her sabah mutlaka iki melek iner. Onlardan biri, 'Allahım, malını infak edene yenisini (halef) ver!' diye duâ eder. Diğeri ise, 'Allahım, cimri davrananın malını yok et!' diye beddua eder"¹⁵⁷ hadisi, iki melekten birisinin cömert kimseye dua, diğerrinin ise cimri kimseye beddua ettiğini ve sünnetullâhın/ilâhî kanunun, zenginin rızık ve kazancının artmasını fakire yaptığı harcamaya bağladığını öğretir.

Şu anekdot, ilim ve âlim sevgisiyle birleşen cömertlik ahlâkının güzelliğini göstermesi bakımından ibretâmizdir: Ebû Muîn el-Huseyin er-Râzî diyor ki: Mısır'da bir bakkala uğradım. Bana çok iyi davrandı. Sonra aramızda hadis sohbeti oldu. Bana Ahmed b. Hanbel'i sordu. Ben, onun talebesi olup ondan hadis yazdığımı söyleyince, satın aldığım malın ücretini almadı ve "Ahmed b. Hanbel'i tanıyan kimseden ben malın ücretini almam!" dedi.

157 Buhârî, Zekât, 27; Müslim, Zekât, 57; Ahmed b. Hanbel, II, 306.